

ความสำคัญและความหลากหลายของภาษา ชาติพันธุ์ และนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ โดยใช้ภาษาแม่/ภาษาท้องถิ่นเป็นฐาน

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของหนังสือชุดองค์ความรู้
การพัฒนาการศึกษาโดยใช้ภาษาแม่เป็นฐานตามแนวทางทวิ-พหุภาษาศึกษา
เล่มที่ 1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับภาษา ชาติพันธุ์ และการจัดการศึกษา

หนังสือขอองค์ความรู้ “การพัฒนาการศึกษาโดยใช้ภาษาแม่เป็นฐานตามแนวทางทวิ-พหุภาษาศึกษา”

ที่ปรึกษา	ศ.เกียรติคุณ ดร.สุวิไล	เปรมศรีรัตน์	Dr.Susan	Malone
	ผศ.ดร.เกสรี่	ลัดเล็ย	Dr.Dennis	Malone
			Asst. Prof. Dr. Kirk	Person
ผู้เขียน	ศ.เกียรติคุณ ดร.สุวิไล	เปรมศรีรัตน์		
	Dr.Susan	Malone		
	ผศ.ดร.ศุภลักษณ์	สินธนา		
	ผศ.ดร.ศิริเพ็ญ	อิงสิทธิพนพร		
	อาจารย์แวมายี	ปารามัล		
	อาจารย์ฮัสนะ	เจะอุบง		
	ดร.มินิด้า	บุรรุ่งโรจน์		
	ดร.ยูเนียนสาสมิต้า	สาเมาะ		
	อาจารย์รุสดี	มาซอ		
	บาดีอรู	อาแว		
	สรัญญา	กฤษณานวัตร		
	ถ้วนซอพิยะห์	อัลยุฟรี		
	เจ๊ะไชนับ	บากา		
	รัตนา	สมาเฮาะ		
ฝ่ายสนับสนุน	ณัฐมน โจนกุล		สุมาลี หาญยศ	วรพร พึ่งนุสนธิ์
	สุพัตรา การะเกตุ		ศิริพร ภิรมย์เมือง	บัวช่อง ลุงแลง
ออกแบบโดย	อับดุลเลาะ หลงสะ			
	สุมาลี หาญยศ			
จัดทำโดย	ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต			
	สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล			
องค์กรสนับสนุน	สหภาพยุโรป (European Union – EU)			
	มหาวิทยาลัยมหิดล			
	องค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF)			
	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (TRF)			
ISBN :	978-616-443-017-4			
พิมพ์ที่	อิกวาน มีเดีย แอนด์ ดีไซน์			
	เลขที่ 10 ถนนปากน้ำ ตำบลสะบารัง อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี 94000			

บทที่ 1

ความสำคัญและความหลากหลายของภาษาชาติพันธุ์ และนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้
โดยใช้ภาษาแม่/ภาษาท้องถิ่นเป็นฐาน

1.1 บทนำ

ประเทศไทยตั้งอยู่ใจกลางแผ่นดินใหญ่เอเชียอาคเนย์ ซึ่งเป็นดินแดนที่มีความหลากหลายด้านภาษาและชาติพันธุ์มากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก โดยมีภาษาทั้งสิ้นกว่า 70 กลุ่มภาษา ในขณะที่เอเชียอาคเนย์มีทั้งสิ้นกว่า 1,000 ภาษา และในระดับโลกมีถึง 7,000 ภาษา

ภาษาแสดงถึงความเป็นมนุษย์ ภาษาสะท้อนระบบวิถีคิด ระบบความรู้ของชนแต่ละกลุ่ม ภาษาจึงเป็นสิ่งที่แสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มชน จากการที่ภาษาเป็นกุญแจสำคัญของการสื่อสาร ภาษาจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการศึกษา เนื่องจากภาษาที่ผู้เรียนใช้ในครอบครัวและในชุมชนของตน ซึ่งเรียกว่าภาษาท้องถิ่นหรือภาษาแม่อาจจะเหมือนหรือแตกต่างจากภาษาของโรงเรียน ภาษาที่ใช้ในสื่อมวลชนและกิจกรรมที่เป็นทางการต่างๆ ซึ่งใช้ภาษาราชการหรือภาษาประจำชาติ ได้แก่ ภาษาไทย

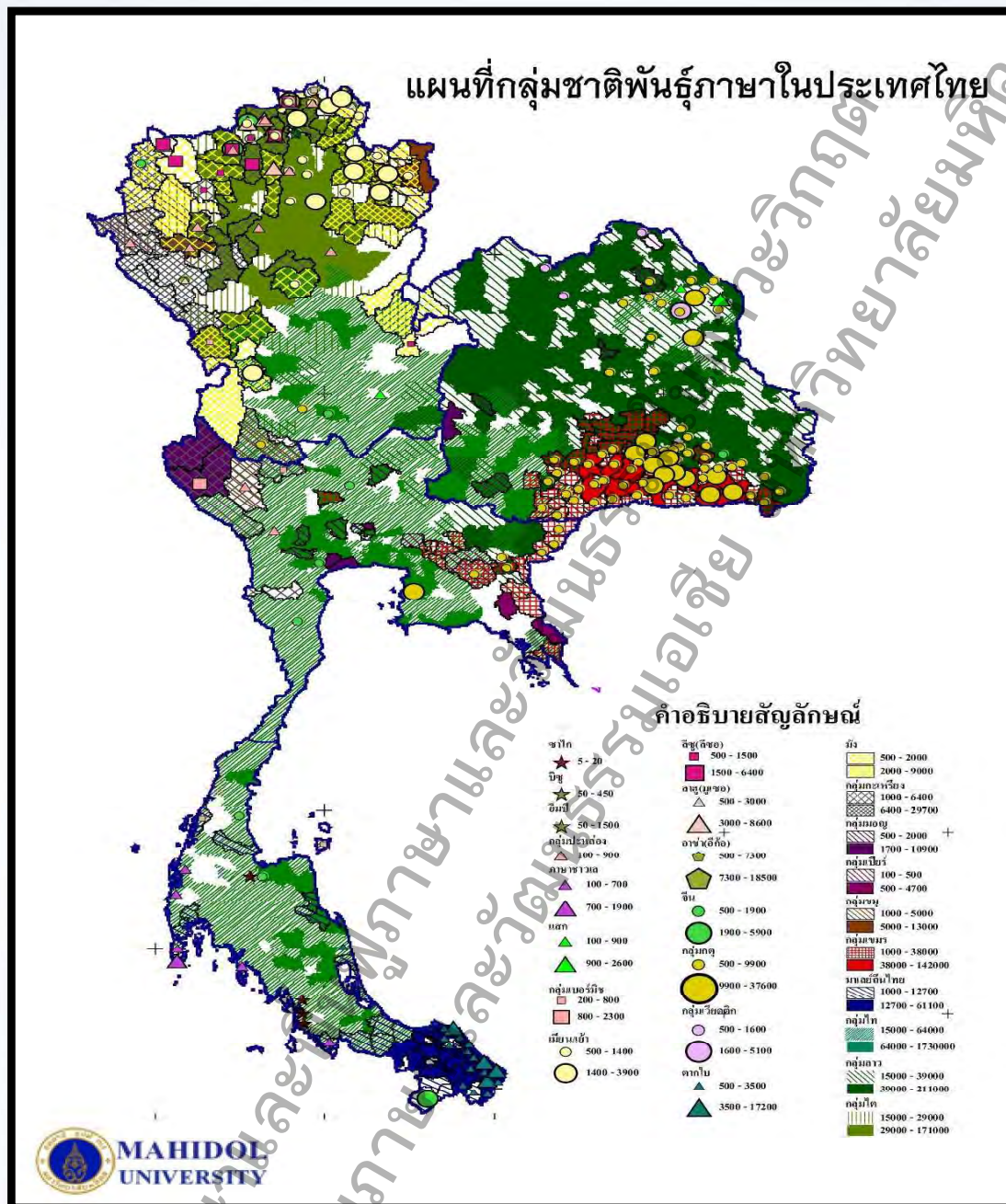
มาตรฐาน (ซึ่งพัฒนามาจากภาษาไทยภาคกลาง) ถ้าภาษาของชุมชนใดใกล้เคียงหรือเหมือนกับภาษาของโรงเรียน ผู้เรียนก็จะมีไม่มีปัญหาหรือมีปัญหาน้อย แต่ถ้าภาษาของโรงเรียนแตกต่างจากภาษาของชุมชนของผู้เรียน ก็จะมีปัญหาในด้านความเข้าใจและการใช้ภาษาไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพมากน้อยในระดับต่างกันไป

บทความนี้จึงนำเสนอความหมาย ความสำคัญของภาษา และความหลากหลายของภาษาและชาติพันธุ์ในประเทศไทย และการใช้ภาษาต่างๆ ในสังคม รวมทั้งสถานการณ์ทางภาษาท้องถิ่นที่ประสบอยู่ในปัจจุบันและข้อเสนอแนะการนำมาใช้ประโยชน์

1.2 ความหมายและความสำคัญของภาษา

“ภาษา” คือสิ่งที่ติดตัวมนุษย์เรามาแต่กำเนิด เป็นสิ่งที่แสดงความเป็นมนุษย์ ภาษาที่กล่าวถึงนี้รวมถึง ภาษาไทยถิ่นสำเนียงต่างๆ และภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นภาษาของประชากรที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนท้องถิ่นต่างๆ ทั่วประเทศ ดังนั้นภาษาดังกล่าวจึงมักเรียกว่า “ภาษาท้องถิ่น” และด้วยภาษาดังกล่าวเป็นภาษาพูดที่บุคคลในแต่ละวัฒนธรรมใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารในกลุ่มและระหว่างกลุ่ม ภาษาจึงสะท้อนวิธีการที่คนในแต่ละกลุ่มใช้ทำความเข้าใจและสร้างความหมายให้แก่โลกและสิ่งแวดล้อม โดยใช้กันมาตั้งแต่บรรพบุรุษโดยใช้ในครอบครัวหรือในชุมชน และเป็นภาษาที่เด็กเข้าใจดีที่สุด ภาษาท้องถิ่นจึงอาจเรียกว่า “ภาษาแม่” หรือ “ภาษาที่หนึ่ง” ของเด็กด้วย จากการที่ภาษาผูกพันกับวิถีคิดของเจ้าของภาษา จึงเป็นแผนที่นำทางเข้าสู่ทรัพยากรในท้องถิ่น เป็นเครื่องมือการสร้างอัตลักษณ์ให้กับคนท้องถิ่น เป็นเครื่องบอกสมาชิกภาพของกลุ่ม เป็นบ่มบั่นทักภูมิปัญญา ประวัติของกลุ่มคน รวมทั้งเป็นเครื่องมือในการพัฒนาสมองและการเรียนรู้ของเด็กตั้งแต่ปฐมวัย ภาษาบางภาษามีภาษาเขียน บางภาษายังไม่มีภาษาเขียน บางภาษามีภาษาเขียนหลายระบบ บางภาษามีภาษาเขียนดั้งเดิม ซึ่งมักเป็นกลุ่มภาษาใหญ่ที่มีความสัมพันธ์เชิงเชื้อสายเกี่ยวข้องกับภาษาในประเทศเพื่อนบ้านที่มีพรมแดนติดต่อกัน เช่น ภาษามอญ ขณะที่บางภาษาเป็นภาษาราชการ/ภาษาประจำชาติของประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ภาษาเขมร ภาษามลายู เป็นต้น ภาษาเขียนนับว่าเป็นภูมิปัญญาของกลุ่มชน มีคุณค่าไม่น้อยกว่าภาษาพูด แต่ในยุคปัจจุบัน ภาษาเขียนหลายภาษามีผู้เข้าถึงได้ยาก เนื่องจากเป็นภาษาโบราณมักไม่ตรงกับภาษาพูดในปัจจุบัน จึงควรแก่การศึกษาฟื้นฟูและนำมาใช้ประโยชน์ตามความเหมาะสม หลายภาษาที่ไม่มีระบบเขียนมาแต่เดิมก็ได้มีการสร้างระบบเขียนโดยชุมชนเจ้าของภาษาด้วยความร่วมมือจากนักวิชาการภายนอก เพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ เช่น มีการนำไปใช้ในการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาที่อยู่แนวชายแดนหรือพื้นที่พิเศษ เป็นต้น

1.3 ความหลากหลายของภาษาและชาติพันธุ์ในประเทศไทย

แผนที่กลุ่มชาติพันธุ์ภาษาในประเทศไทย

ประเทศไทยตั้งอยู่ใจกลางของแผ่นดินใหญ่เอเชียอาคเนย์หรือสุวรรณภูมิ ซึ่งมีความร่ำรวยหลากหลายด้านภาษาชาติพันธุ์และวัฒนธรรมเป็นอย่างยิ่ง โดยในจำนวนประชากรกว่า 65 ล้านคนนั้น มีภาษาพูดต่างๆ กันถึงกว่า 70 กลุ่ม กระจายอยู่ในส่วนต่างๆ ของประเทศ ในบทความนี้จะได้กล่าวถึง

ภาษาท้องถิ่นซึ่งเป็นภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศไทยในสองลักษณะ (สุวิไล, 2547) ดังนี้

1) **ภาษากับความสัมพันธ์เชิงเชื้อสาย** ภาษาท้องถิ่นในประเทศไทยจัดอยู่ในตระกูลใหญ่ๆ ได้ 5 ตระกูล ได้แก่ ตระกูลไท (24 กลุ่ม), ตระกูลออสโตรเอเชียติก (23 กลุ่ม), ตระกูลออสโตรเนเซียน (3กลุ่ม), ตระกูลจีน-ทิเบต (21 กลุ่ม) และตระกูลม้ง-เมี่ยน (2 กลุ่ม) ส่วนมากเป็นภาษาของชนพื้นถิ่นดั้งเดิมเป็นดินแดนเอเชียอาคเนย์

• **ภาษาตระกูลไท** (Tai language family) มีจำนวน 24 กลุ่มภาษา ภาษาในตระกูลนี้เป็นภาษาพูดของคนส่วนใหญ่ของประเทศ และเป็นกลุ่มภาษาที่มีการกระจายทั่วไปในส่วนต่าง ๆ ทั่วประเทศ นอกเหนือจากในประเทศไทยยังพบผู้พูดภาษาตระกูลไทในลาว พม่า เวียดนาม และจีน รวมทั้งบางหมู่บ้านในตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย เฉพาะในประเทศไทยมีผู้พูดภาษาในตระกูลนี้เป็นจำนวนร้อยละ 92 ของประชากรในประเทศ ได้แก่

1. กะเลิง	Kaloeng	2. คำเมือง/ยวน	Khammuang/Yuan
3. โข่ง/ไตดำ	Tai Dam	4. ฉ้อ	Nyaw
5. ไทขิ่น	Tai Khun	6. ไทยกลาง	Central Thai
7. ไทยโคราช	Thai Korat	8. ไทยตากใบ	Thai Takbai
9. ไทยเลย	Thai Loei	10. ไทลื้อ	Tai Lu
11. ไทหย่า	Tai Ya	12. ไทใหญ่	Tai Yai, Shan
13. ปักษ์ใต้	Southern Thai	14. ผู้ไท	Phu Thai
15. พวน	Phuan	16. ยอง	Yong
17. โย้ย	Yoy	18. ลาวครั่ง	Lao Khrang
19. ลาวเงี้ยว	Lao Ngaew	20. ลาวตี้	Lao Ti
21. ลาวเวียง	Lao Wiang	22. ลาวหล่ม	Lao Lom
23. ลาวอีสาน	Lao Isan	24. แสก	Saek

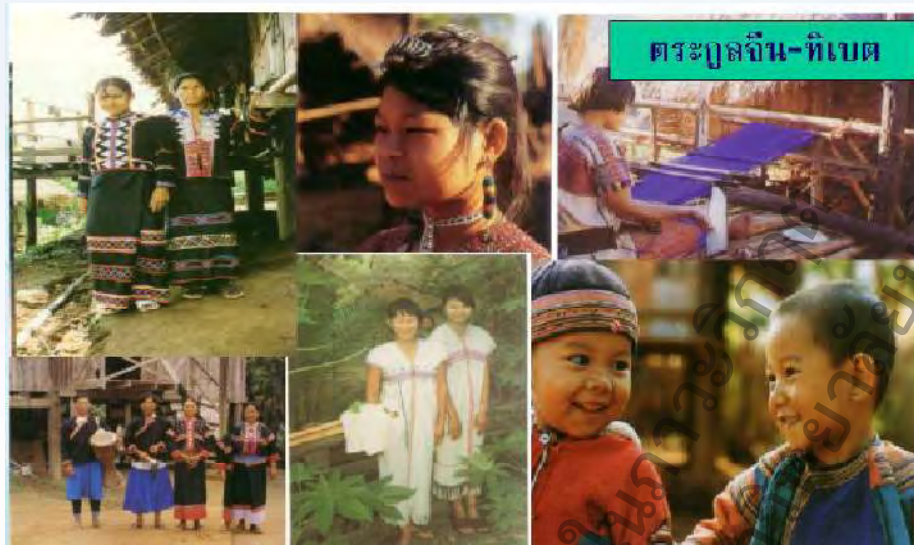
• ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก

(Austroasiatic language family) มีจำนวน 23กลุ่มภาษาหลัก โดยทั่วไปเชื่อกันว่า กลุ่มคนที่พูดภาษาในตระกูลออสโตรเอเชียติกเป็นกลุ่มชนดั้งเดิมในภาคพื้นดินเอเชียอาคเนย์ (Mainland Southeast Asia) ภาษาออสโตรเอเชียติกในเอเชียอาคเนย์ทั้งหมดมีประมาณ 150 ภาษา กระจายอยู่ในบริเวณกว้างทั่วดินแดนเอเชียอาคเนย์ ภาษาเหล่านี้มีคุณค่าอย่างยิ่งด้านประวัติศาสตร์และความเข้าใจในมนุษยชาติของดินแดนแถบนี้ ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติกที่พบใน

ประเทศไทยในปัจจุบันทั้งหมดเป็นภาษากลุ่มมอญ-เขมร มีทั้งกลุ่มเล็กกลุ่มน้อยและกลุ่มใหญ่กระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ มีผู้พูดเป็นจำนวนร้อยละ 4.3 ของประชากรในประเทศ ได้แก่

1. กะซอง	Kasong	2. เขมรถิ่นไทย	Thailand Khmer (Northern Khmer)
3. ขมุ	Khmu	4. มลาบรี (ตองเหลือง)	Mlabri (Tongluang)
5. ชอง	Chong	6. ละเวือะ (ละว้า/ ลัวะ)	Lavua (Lawa/ Lua)
7. โซ	So	8. เวียดนาม (ญวน/ แกว)	Vietnamese
9. ญอ	Nyoe	10. ญัฮกุร (ชาวนบ)	Nyah Kur (Chaobon)
11. ซัมเร	Samre	12. ปลั่ง (สามเต้า, ลัวะ)	Plang (Samtao, Lua)
13. บรู/ข้า	Bru	14. ปะหล่อง (ดะลาอั้ง)	Palaung (Dala-ang)
15. มอญ	Mon	16. มัล-ปรัย (ลัวะ/ ถิ่น)	Mal-Pray (Lua/ Tin)
17. กูย-กวย (ส่วย)	Kuy/ Kuay	18. ซาไก (เคนซิ่ว)	Sakai (Kensiw)
19. ละเม็ต (ลัวะ)	Lamet (Lua)	20. โซ (ทะวืง)	So (Thavuong)
21. ซะโอจ (ซุง)	Sa-oc (Chung)	22. ว้า (ลัวะ)	Wa (Lua)

• **ภาษาตระกูลจีน-ทิเบต** (Sino-Tibetan language family) มีจำนวน 21 กลุ่มภาษาหลัก ประกอบไปด้วยกลุ่มภาษาจีน ซึ่งผู้พูดมีบรรพบุรุษอพยพมาจากส่วนต่างๆ ของสาธารณรัฐประชาชนจีน และมักตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตตัวเมืองหรือตลาดทั่วประเทศ ยกเว้นกลุ่มจีนฮ่อ ซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่เขตภูเขาในภาคเหนือส่วนต่อกับประเทศพม่าและจีน ภาษาในกลุ่มภาษาจีนมีทั้งหมด 7 กลุ่มภาษา และมีกลุ่มภาษาทิเบต-พม่า จำนวนทั้งสิ้น 14 กลุ่มภาษา ผู้ที่พูดภาษาทิเบต-พม่า เป็นชนกลุ่มใหญ่ทางตอนเหนือของเอเชียอาคเนย์ติดต่อกับจีน มีจำนวนภาษากว่า 200 ภาษา สำหรับในประเทศไทยพบในเขตภาคเหนือและตะวันตกเป็นส่วนมาก ภาษาในตระกูลนี้มีผู้พูดเป็นจำนวนร้อยละ 3.1 ของประชากรในประเทศ

1. กลุ่มภาษาจีน

1. กวางตุ้ง	Cantonese	2. แคะ / ฮักกะ	Hakka
3. เต๋จิว	Teochiu	4. แมนดาริน / จีนกลาง	Mandarin
5. ไหหลำ	Hinanes	6. ฮกเกี้ยน	Hokkian
7. ฮ่อ	Yunnanese (Western mandarin)		

2. กลุ่มภาษาทิเบต-พม่า

1. กะยา	Kaya	2. กะยอ	Kayo
3. จิงโป / คะฉิน	Jingpaw/Kachin	4. บเว	Bwe
5. บิซู	Bisu	6. ปะกายอ	Sgaw Karen
7. ปะดอง	Padaung	8. โปว	Pwo Karen
9. พม่า	Burmese	10. ละหู่ / ฌูเซอ	Lahu
11. ละว้า (ก่อง)	Lawa (Gong)	12. ลิซู / ลีซอ	Lisu
13. อาข่า / อี้ก้อ	Akha	14. อิมปี้	Mpi

ตระกูลออสโตรเนเซียน

• **ภาษาตระกูลออสโตรเนเซียน** หรือมาลาโยโพลีเนเซียน (Austronesian or Malayo-Polynesian language family) มีจำนวน 3 กลุ่มภาษาหลัก กลุ่มคนที่พูดภาษาออสโตรเนเซียนส่วนมากเป็นกลุ่มชนพื้นเมืองที่อยู่ในเขตหมู่เกาะทางตอนใต้ของเอเชียอาคเนย์ ได้แก่ มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ เป็นต้น ภาษาตระกูลนี้ในประเทศไทยพบในเขตภาคใต้เป็นส่วนมาก มีผู้พูดเป็นจำนวนร้อยละ 0.3 ของประชากรในประเทศ

1. มลายูถิ่น (มลายูปัตตานี) / นายู Patani Malay / Melayu/ Nayu
2. มอแกน / มอแกลน Moken/Moklen
3. อูรักลาโว้ย Urak Lawoc

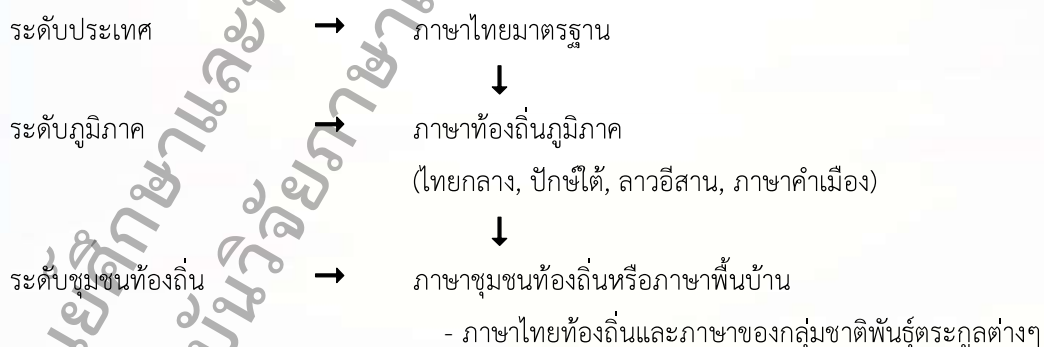
• **ภาษาตระกูลม้ง-เมี่ยน** (หรือแม้ว-เย้า) (Hmong-Mien or Miao-Yao language family) มีจำนวน 2 กลุ่มภาษาหลัก กลุ่มม้ง-เมี่ยนหรือแม้ว-เย้าเป็นกลุ่มคนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ทางตอนเหนือของเอเชียอาคเนย์ ในประเทศไทยพบในภาคเหนือเป็นส่วนมากมีผู้พูดเป็นจำนวนร้อยละ 0.3 ของประชากรในประเทศ

1. ม้ง / แม้ว (ม้งดำ, ม้งขาว) Hmong / Meo
2. เมี่ยน / เย้า Mien / Yao

2) ความสัมพันธ์เชิงสังคมของภาษาต่างๆ

กลุ่มภาษาต่างๆ ทั้งกว่า 70 กลุ่มจากตระกูลภาษาต่างๆ นั้น มีสถานภาพทางสังคมหรือมีบทบาทหน้าที่แตกต่างกันในระดับประเทศ ระดับท้องถิ่นภูมิภาค และระดับชุมชน โดยมีภาษาไทยมาตรฐานเป็นภาษาที่ใช้เชื่อมโยงกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาต่างๆ เข้าด้วยกัน ภาษาไทยกลางสำเนียงที่ใช้เป็นภาษาไทยมาตรฐานเป็นภาษาที่พัฒนามาจากภาษาของกลุ่มชนที่ผู้มีการศึกษามีอิทธิพลในวงการเมืองการปกครองในจังหวัดอยุธยา ทั้งนี้เนื่องจากอยุธยาเป็นเมืองหลวงเก่ามาหลายร้อยปี (Smalley, 1994) จึงได้เกิดการพัฒนาภาษาที่ใช้ในราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาเขียน ซึ่งตัวอักษรพัฒนามาจากภาษาอินเดียตอนใต้ (ภาษาพราหมี/เทวนาครี) และพัฒนาการต่อเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบัน ภาษาไทยมาตรฐานยังได้รับอิทธิพลจากหลายภาษา เช่น ภาษาบาลีสันสกฤต เขมร จีน และภาษาอังกฤษ และได้ใช้เป็นภาษาราชการ ถือว่าเป็นภาษาประจำชาติ ใช้เป็นการติดต่อทั่วไปในระดับประเทศ

ภาษาไทยมาตรฐาน เป็นภาษาที่ใช้ในกิจกรรมทางราชการระดับชาติและโอกาสที่เป็นทางการทุกประเภท เป็นสื่อในการเรียนการสอนในโรงเรียน และเป็นภาษาของสื่อสารมวลชนทุกแขนง เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ทั่วทั้งประเทศ เป็นต้น

ในแต่ละภูมิภาคมีการใช้ **ภาษาท้องถิ่นภูมิภาค** ซึ่งพูดโดยประชากรส่วนใหญ่และใช้เป็นภาษากลางในการสื่อสารระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาต่างๆ เช่น ภาษาคำเมือง ใช้เป็นภาษากลางในเขตภาคเหนือตอนบน ลาวอีสานใช้ในเขตภาคอีสาน (ตะวันออกเฉียงเหนือ) ภาษาปักษ์ใต้ใช้เขตภาคใต้ เป็นต้น ส่วน **ภาษาท้องถิ่นหรือภาษาพื้นบ้าน** ของชุมชนต่างๆ มีทั้งภาษาในกลุ่มตระกูลไทและภาษากลุ่มชาติพันธุ์ในตระกูลอื่นๆ ซึ่งพูดในท้องถิ่นต่างๆ นอกจากนี้ยังมีภาษาในเขตตลาดหรือตัวเมือง ได้แก่ ภาษาจีนต่างๆ และภาษาเวียดนาม (เฉพาะอีสานตอนบน) มีกลุ่มภาษาในเขตแนวชายแดน ซึ่งเป็นกลุ่มขนาดใหญ่ โดยต่อเนื่องกับกลุ่มชนเดียวกับข้ามพรมแดนประเทศ เช่น ชาวเขาต่างๆ ในภาคเหนือ ภาษามอญและกะเหรี่ยงในทางภาคตะวันตก ภาษาเขมรถิ่นไทย ทางภาคตะวันออกและตะวันออกเฉียงเหนือ และภาษามลายูถิ่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นต้น ภาษาเขมรถิ่นไทยและภาษามลายูถิ่นในประเทศไทยมีความเกี่ยวเนื่องกันโดยใกล้ชิดทางเชื้อสายกับภาษาราชการและภาษาประจำชาติของประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ ภาษาเขมรกำพูชาและภาษามาลายู แม้ว่าจะไม่สามารถเข้าใจกันได้ทั้งหมดและต้องมีการเรียนเพิ่มเติม นอกจากนี้ยังมีกลุ่มภาษาซึ่งมีจำนวนผู้พูดไม่มากนักและตั้งบ้านเรือนท่ามกลางชุมชนอื่นๆ ที่มีขนาดใหญ่กว่าและส่วนมากภาษาเหล่านี้จะอยู่ในภาวะถดถอยหรืออยู่ในภาวะวิกฤต เช่น ชอง กะชอง ชัมเร เป็นต้น บางกลุ่มมีผู้พูดจำนวนน้อยมากและยังดำรงชีวิตแบบดั้งเดิมในพื้นที่ป่า เช่น มลาบรี และมานิ (ชาไก) เป็นต้น

มลาบรี

มานิ (ชาไก)

ภาษาต่างประเทศ นอกจากภาษาต่างๆ ในสังคมไทยแล้ว การใช้ภาษาต่างประเทศเพื่อการศึกษาและธุรกิจและการเมืองก็มีความสำคัญมากขึ้นเรื่อยๆ โดยภาษาอังกฤษจะมีความสำคัญมากที่สุด ภาษาจีนกำลังมีบทบาทมากขึ้นเรื่อยๆ นอกจากนี้ภาษาญี่ปุ่น เกาหลี และภาษาเพื่อนบ้าน เช่น ภาษาเวียดนาม ลาว กัมพูชา พม่า มาเลเซีย รวมทั้งภาษาฮินดี ภาษาอาหรับ มีความสำคัญทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เช่นเดียวกัน

จากการที่สังคมไทยเป็นสังคมพหุภาษาและภาษาต่างๆ มีหน้าที่ทางสังคมแตกต่างกัน ประชากรไทยจึงมักจะเป็นผู้ที่พูดได้ 2 ภาษาหรือ 3 ภาษา หรือมากกว่า ในชีวิตประจำวัน โดยใช้ภาษาท้องถิ่นในครอบครัวหรือในชุมชน ใช้ภาษากลางของท้องถิ่น (แต่ละภูมิภาค) เพื่อติดต่อและค้าขายต่างกลุ่ม และใช้ภาษาไทยกลาง (ไทยมาตรฐาน) ในโรงเรียนและสถานที่ราชการ รวมทั้งการใช้ภาษาต่างประเทศในแวดวงการงานและการศึกษา เป็นต้น ซึ่งวิธีการใช้ต่างภาษาในต่างวาระและต่างกิจกรรมเช่นนี้เป็นสิ่งที่ปฏิบัติกันอยู่โดยทั่วไป ยกเว้นในกลุ่มชนขนาดใหญ่ตามแนวชายแดน ซึ่งคนในเขตพื้นที่ดังกล่าวยังมีปัญหาการสื่อสาร บางครั้งเกิดการเข้าใจผิดอันเกิดจากความแตกต่างและความขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างคนในพื้นที่และคนจากส่วนกลาง และประชาชนจำนวนหนึ่งยังไม่สามารถเข้าถึงการศึกษา ซึ่งใช้สื่อภาษาไทยทั้งเพียงภาษาเดียวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.4 ปัญหาการถดถอยของภาษาท้องถิ่นในปัจจุบัน

ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มล้วนมีคุณค่าเป็นมรดกของมนุษยชาติ ระบบสื่อสารสร้างขึ้นมาจากภูมิปัญญาเฉพาะของแต่ละกลุ่มที่ใช้อย่างต่อเนื่องกันมาเป็นเวลายาวนานเพื่อวิถีการดำรงชีวิต ภาษาจึงเป็นทั้งระบบคิด ระบบความรู้ความเข้าใจในโลกและสิ่งแวดล้อม เป็นแหล่งเก็บภูมิปัญญาต่างๆ รวมทั้งเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมหรือความเป็นตัวตนของแต่ละกลุ่ม แต่อย่างไรก็ตามสภาวะของโลกปัจจุบันภาษาต่างๆ ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ภาษาต่างๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ล้วนได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงอันเนื่องมาจากโลกาภิวัตน์ ระบบเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมสมัยใหม่ซึ่งมีอิทธิพลจากโลกตะวันตกมีการแพร่ขยายอย่างไร้พรมแดน ด้วยอำนาจและความเจริญด้านการสื่อสารมวลชนที่ทรงพลัง ทำให้วัฒนธรรมสมัยใหม่สามารถเข้าถึงในเกือบทุกพื้นที่ แม้ในพื้นที่ห่างไกล โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อวิทยุและโทรทัศน์ รวมทั้งหนังสือพิมพ์ (ในบางพื้นที่) ที่ใช้ภาษาใหญ่ระดับชาติ เช่น ภาษาราชการหรือภาษาประจำชาติ ภาษานานาชาติ (ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ฯลฯ) ภาษาท้องถิ่นของกลุ่มชนต่างๆ จำนวนมากจึงถูกลดความสำคัญและการใช้ลดลง สภาวะการดำรงชีวิตด้านการใช้ภาษาที่เปลี่ยนแปลงไปเนื่องมาจากโอกาสของอาชีพการงาน ทำให้ทุกคนต้องมีความสามารถในการใช้ภาษาสำคัญหรือภาษาใหญ่ เช่น ภาษาราชการ ภาษาประจำชาติ หรือภาษานานาชาติ การทำงานตาม

แหล่งงานนอกชุมชนดังกล่าวทำให้มีการใช้ภาษากลางมากขึ้นและใช้ภาษาท้องถิ่นน้อยลง การแต่งงานข้ามกลุ่มซึ่งมีเพิ่มมากขึ้นทำให้ความเข้มข้นในการใช้ภาษาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ลดลง ส่งผลต่อการใช้ภาษาภายในบ้านและส่งผลต่อการรักษามรดกทางภาษาและวัฒนธรรมแก่คนรุ่นต่อไป การสูญเสียมรดกทางภาษามีผลกระทบโดยตรงต่อการสูญสลายของภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

นอกจากนี้ การกำหนดนโยบายทางการศึกษาหรือระบบการศึกษาที่ใช้เฉพาะภาษาราชการเพียงภาษาเดียวเป็นสื่อในการเรียนการสอน ทำให้ภาษาท้องถิ่นหมดความสำคัญและเยาวชนไม่เห็นประโยชน์ของภาษาท้องถิ่นของตน อีกทั้งนโยบายภาษาแห่งชาติที่มีมาแต่เดิม ส่งเสริมการใช้ภาษาราชการเพียงอย่างเดียวทำให้ภาษาท้องถิ่นต่างๆ หมดหน้าที่และหมดความสำคัญ สถานศึกษาต่างๆ แม้จะอยู่ในชุมชนก็ยังใช้ภาษาใหญ่ที่แตกต่างจากภาษาของชุมชน สำหรับสื่อสารมวลชนซึ่งเป็นแหล่งของการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและบันเทิงคดีต่างๆ จากส่วนกลางก็ใช้ภาษาราชการเป็นหลักภาษาเดียว โดยในปัจจุบันสามารถเข้าถึงในชนบทห่างไกล ทำให้เกิดการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเหตุการณ์ต่างๆ ด้วยภาษาราชการเท่านั้น

ปัญหาและสภาวะข้างต้นนำไปสู่ทัศนคติของเจ้าของภาษาที่ไม่เห็นประโยชน์และความสำคัญของภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ คนรุ่นเยาว์มีการใช้ภาษาราชการมากขึ้นและใช้ภาษาชุมชนท้องถิ่นของตนลดลงเรื่อยๆ หรือเปลี่ยนไปใช้ภาษาราชการเพียงภาษาเดียวหรือใช้เฉพาะภาษาใหญ่ๆ ทำให้ความสามารถในการใช้สองหรือสามภาษาในหมู่เยาวชนลดน้อยลงไปเรื่อยๆ จากงานวิจัยของสุวิไลและคณะ (2545) ได้พบว่ามียังน้อยถึง 15 กลุ่มชาติพันธุ์ที่ภาษาอยู่ในภาวะวิกฤตรุนแรงใกล้สูญ ได้แก่ ของกะซอง ชัมเร ชอ้ง ญัฮกูร เลอเวอะ โซ (ทะวืง) มลาบรี มานี ก่อง อิมปี บีซู อูร์กลาไวจ มอแกน และแสก ซึ่งกระจายอยู่ในส่วนต่างๆ ของประเทศ ในขณะที่ภาษาท้องถิ่นอื่นๆ อยู่ในภาวะไม่ปลอดภัยเช่นกัน ซึ่งปัญหานี้เป็นปัญหาใหญ่ทั่วโลกทำให้นักภาษาศาสตร์ เช่น ไมเคิล เคราส์ (Krauss, 1922) ได้ทำนายไว้ว่าหากไม่มีการดำเนินการอย่างใดร้อยละ 90 ของภาษาในโลกจะสูญสิ้นไปภายในศตวรรษนี้ โดยในประเทศไทยอาจมีเพียงภาษาราชการหรือภาษาไทยมาตรฐาน ซึ่งเป็นภาษาราชการเพียงภาษาเดียวที่ปลอดภัย

ภาษาท้องถิ่นต่างๆ ของประเทศไทย ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่สืบเนื่องกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน บางภาษามีระบบเขียนดั้งเดิมและวรรณคดีลายลักษณ์เป็นของตนเอง มีการบันทึกภูมิปัญญาด้านต่างๆ เอาไว้มากมาย แต่ในปัจจุบันมีผู้ที่สามารถเข้าถึงภูมิปัญญาเหล่านี้ได้น้อยลงเรื่อยๆ เนื่องจากขาดผู้ที่มีความสามารถที่จะอ่านและเข้าใจภาษาท้องถิ่น นอกจากนี้ภาษาท้องถิ่นจำนวนมากในประเทศไทยเป็นภาษาที่ไม่มีระบบตัวเขียน แม้กระนั้นก็ได้หมายความว่าภาษาเหล่านี้ไม่มีระบบบันทึกข้อมูลของเจ้าของภาษาเอาไว้ วรรณคดีมุขปาฐะหลากหลายรูปแบบของกลุ่มชนต่างๆ ซึ่งกระจายอยู่ในหลายท้องถิ่นของประเทศไทย ถือเป็นคลังของภูมิปัญญาที่ยังไม่ได้มีการนำออกมาใช้ประโยชน์อย่าง

เป็นระบบ นอกจากนี้ภาษาท้องถิ่นยังเป็นแผนที่นำทางการเข้าถึงคุณค่าของทรัพยากร ในท้องถิ่น หากภาษาท้องถิ่นเสื่อมสลายไป คนอาจถูกตัดขาดจากทรัพยากรเพราะขาดแผนที่นำทาง เช่น ความรู้ด้านชื่อพรรณไม้ในภาษาท้องถิ่น รวมทั้งการใช้ประโยชน์กำลังจะสูญสลายไปเพราะผู้สูงวัยอาวุโสทั้งหลายมีสังขารร่วงโรยไปทุกวัน

ในขณะที่ภาษาท้องถิ่นล้วนอยู่ในภาวะถดถอย ภาษาของชนกลุ่มเล็กกลุ่มน้อยกำลังค่อยๆ สูญสลายไป เยาวชนเปลี่ยนไปพูดภาษาใหญ่ ปรับตัวเข้ากับสังคมใหญ่ภายนอก ซึ่งบางส่วนประสบความสำเร็จ แต่ก็ยังมีอีกจำนวนไม่น้อยที่ยังไม่สามารถปรับตัวได้ หรือยังไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมภายนอก กลุ่มชาติพันธุ์ขนาดใหญ่ตามตะเข็บชายแดน ซึ่งมีความแตกต่างด้านอัตลักษณ์ทางภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อและการสื่อความหมายเป็นอย่างมาก ยังไม่สามารถเข้าถึงบริการของรัฐด้านต่างๆ เช่น การศึกษา การปกครอง การยุติธรรม ฯลฯ เนื่องจากไม่สามารถสื่อสารผ่านภาษาราชการได้อย่างเต็มที่ นำไปสู่การขาดความเท่าเทียมในการดำรงชีวิต ไม่มีความมั่นคงในอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของตนและกลุ่ม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือความไม่มั่นคงทางภาษานำไปสู่ปัญหาความไม่มั่นคงทางการศึกษาและความไม่มั่นคงในคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ เกิดความขัดแย้งทางสังคมวัฒนธรรมและเป็นปัญหาความมั่นคงภายในประเทศ

อย่างไรก็ตามได้มีความพยายามที่จะพลิกฟื้นสถานะวิกฤตดังกล่าวโดยนักภาษาศาสตร์ นักการศึกษา นักมานุษยวิทยา-สังคมวิทยา และเจ้าของภาษาได้ดำเนินการดังนี้

- 1) ศึกษา วิเคราะห์ บันทึกภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ให้มากที่สุดก่อนที่จะสูญสิ้นไป
- 2) ฟื้นฟูและพัฒนาภาษาท้องถิ่นให้มีระบบเขียน เพื่อใช้ในการบันทึกภาษาและภูมิปัญญาต่างๆ เช่น พจนานุกรม และมีการบันทึกระบบเสียง ระบบไวยากรณ์ และวรรณกรรมมุขปาฐะต่างๆ รวมทั้งจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนภาษาท้องถิ่นเป็นรายวิชา หรือการจัดการเรียนการสอนแบบทวิ-พหุภาษาศึกษา โดยจัดทำสื่อการเรียนการสอนต่างๆ ด้วยภาษาท้องถิ่นและสื่อเชื่อมโยง เพื่อเป็นฐานการเรียนรู้ภาษาที่สองและภาษาที่สาม และสาระวิชาด้านต่าง ๆ สำหรับเยาวชนในบริเวณชายแดนที่ยังมีการใช้ภาษาของตนและยังเข้าไม่ถึงระบบการศึกษาไทย เป็นต้น
- 3) ผลักดันนโยบายการศึกษาและนโยบายภาษาแห่งชาติที่ส่งเสริมการเรียนการสอน และการใช้ภาษาท้องถิ่นในการจัดการศึกษา

1.5 นโยบายด้านภาษาและการศึกษาของประเทศไทย

แม้ว่าประเทศไทยจะประกอบขึ้นด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ กว่า 70 กลุ่มข้างต้น แต่ในการจัดการศึกษาของรัฐ ซึ่งมีกำเนิดจากโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎร จึงใช้ภาษาไทยเป็นสื่อในการเรียนการสอน ดังนั้นเมื่อมีการออกพระราชบัญญัติประถมศึกษาในปี 2464 เป็นการศึกษาระดับบังคับให้เด็กอายุตั้งแต่ 7-14 ปี ทั้งทั้งประเทศได้เข้ารับการศึกษารัฐโดยไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน มีผลทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ต้องส่งลูกหลานไปเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐด้วย แม้ว่ากลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มจะมีการจัดการศึกษาของตนเองอยู่แล้วในชุมชน เช่น ในวัด หรือในมัสยิด เช่น กลุ่มมอญ กลุ่มเขมร และกลุ่มมลายู เป็นต้น โดยใช้ภาษาของตนเองในการเรียนการสอน โดยที่โรงเรียนของรัฐจะจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยและกลุ่มสาระวิชาอื่นๆ โดยใช้ภาษาไทยเป็นสื่อ การดำเนินการของรัฐดังกล่าวมีพัฒนาการต่อเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบัน

สถานการณ์การใช้ภาษาและการศึกษาในชุมชนท้องถิ่นต่างๆ ในประเทศไทยในปัจจุบัน มีลักษณะที่แตกต่างจากการใช้ภาษาในโรงเรียนและในระดับชาติ ดังนี้

การใช้ภาษาในชุมชนท้องถิ่น	การใช้ภาษาในโรงเรียน
ใช้ภาษาท้องถิ่นหรือพื้นบ้าน (หนึ่งภาษาหรือมากกว่า) • ในบ้าน (ในครอบครัว) - ภาษาแม่ (ภาษาของบรรพบุรุษ) ใช้ในครอบครัวและชุมชน • ในชุมชน (ในหมู่บ้าน) • ในตลาด ในเมือง นอกหมู่บ้าน	ใช้ภาษาไทยมาตรฐาน (ภาษาเดียว) • ในชั้นเรียน (ภาษาไทย ภาษาราชการ/ เป็นสื่อในการเรียนการสอนของครูและนักเรียน) เพียงภาษาเดียว • นอกห้องเรียน (ภาษาไทยใช้กับครูและเพื่อน หรืออาจใช้ภาษาท้องถิ่น กรณีที่ใช้ภาษาเดียวกัน)
ระดับชุมชน - ภาษาแม่ - ภาษาของชุมชน/ สังคม	การใช้ภาษาในระดับชาติ - ภาษาต่างประเทศ (ภาษาเพื่อนบ้าน/ภาษาอังกฤษ) - ภาษาราชการ (ภาษาไทย)

ภาษาของเด็กมักเป็นภาษาที่ใช้ในชุมชนท้องถิ่น แตกต่างจากภาษาของโรงเรียนซึ่งใช้ภาษาไทยมาตรฐาน อีกทั้งเนื้อหาในการเรียนการสอนมักจะเน้นภาษาไทยและวัฒนธรรมความเชื่อแบบไทยภาคกลางหรือภาษาวัฒนธรรมในระดับชาติ จึงทำให้มีผลกระทบต่อนายาวชน ทำให้เปลี่ยนไปใช้ภาษาไทยและละทิ้งภาษาท้องถิ่นของตน ในขณะที่หลายคนก็ยังมีปัญหาไม่เข้าใจภาษาไทยในสิ่งที่ครูสอนอย่างชัดเจน

ไม่สนุกในการไปโรงเรียน ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่ามาตรฐาน ดังนั้นนโยบายทางภาษาและการศึกษาที่ส่งเสริมการใช้ภาษาท้องถิ่นในโรงเรียนและนอกโรงเรียน โดยการสอนเป็นรายวิชาหรือใช้เป็นสื่อในการเรียนการสอนร่วมกับภาษาไทยตามบริบทพื้นที่ที่เหมาะสมจึงมีความจำเป็น และเป็นที่น่ายินดีที่นโยบายภาษาแห่งชาติฉบับร่างในปัจจุบันสอดคล้องกับแนวคิดนี้ โดยได้บรรจุข้อความดังกล่าวไว้แล้วซึ่งคงจะได้ประกาศใช้ต่อไป สำหรับในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้มีนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาซึ่งปรากฏในแผนพัฒนาการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2552 – 2555 และต่อเนื่องในแผนพัฒนาฯ ปีพ.ศ. 2556 – 2559 โดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาและสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดยุทธศาสตร์การยกระดับคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้วยการพัฒนาศักยภาพครูผู้สอนและส่งเสริมการศึกษาระบบทวิภาษาให้เยาวชนได้ใช้ภาษาท้องถิ่นเพื่อเชื่อมโยงกับการเรียนรู้ภาษาไทยทั้งการฟัง พูด อ่าน และเขียนอย่างมีประสิทธิภาพ

1.6 การฟื้นฟูทำนุบำรุงและการนำภาษาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการศึกษาและสังคม

การที่จะช่วยให้ภาษาท้องถิ่นสามารถดำรงอยู่ในสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคปัจจุบัน จำเป็นจะต้องมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ภาษาท้องถิ่นยังคงมีบทบาทหน้าที่ในสังคมและชุมชนต่อไป การฟื้นฟู ทำนุบำรุงภาษาท้องถิ่น และการนำภาษาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการศึกษาและสังคมสามารถดำเนินการได้ดังนี้

1.6.1 การสร้างความตระหนักแก่เจ้าของภาษาและบุคคลทั่วไปถึงความสำคัญและประโยชน์ของภาษาท้องถิ่น บุคคลเจ้าของภาษามีความสำคัญมากต่อการรักษาภาษาท้องถิ่น ภาษาจะคงอยู่เมื่อมีผู้ใช้ ดังนั้นจึงควรมีการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของภาษาท้องถิ่นและความตระหนักถึงปัญหาความถดถอยและการเสื่อมสลายของภาษาท้องถิ่นซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อการสูญเสียภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งความตระหนักดังกล่าวจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความตื่นตัว ศึกษาข้อมูลภาษาและวัฒนธรรมชุมชน และร่วมมือกันพลิกฟื้นสถานการณ์ เกิดการอนุรักษ์ฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นและนำมาใช้ประโยชน์ให้เกิดกับชุมชนและสังคมโดยรวม ทั้งด้านการศึกษาและการพัฒนาชุมชนและสังคม ในขณะที่บุคคลทั่วไปเห็นความสำคัญของภาษาท้องถิ่นช่วยกันส่งเสริม ซึ่งจะทำให้เกิดกำลังใจแก่เจ้าของภาษามากขึ้น

นอกจากนี้ ควรส่งเสริมการใช้ภาษาท้องถิ่นทั้งระหว่างบุคคลในครอบครัว ในชุมชน และในพื้นที่สาธารณะต่างๆ ให้มากขึ้นตามความเหมาะสมของบริบทในแต่ละพื้นที่ โดยมีการสร้างความรู้ความเข้าใจและส่งเสริมการใช้ทั้งภาษาท้องถิ่นและภาษาไทยในบริบทที่ต่างกัน

1.6.2 ภาษาท้องถิ่นเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาการศึกษา การศึกษามีความสำคัญมาก เนื่องจากชีวิตของเด็กอยู่ในโรงเรียนเป็นส่วนมาก และโรงเรียนเป็นสถานที่ให้ความรู้และแนะนำสั่งสอนในเรื่องต่างๆ ดังนั้นโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ถ้าสถาบันการศึกษาส่งเสริมหรือให้ความสำคัญกับสิ่งใด มักมีอิทธิพลต่อความคิดของเด็กและผู้ปกครอง สถาบันการศึกษาจึงควรมีบทบาทสำคัญต่อการรักษาภาษาท้องถิ่น เช่น

1) จัดการเรียนการสอนภาษาท้องถิ่นในระดับต่างๆ เริ่มตั้งแต่ศูนย์เด็กเล็ก และต่อมาที่ระดับปฐมวัย ถึงระดับมหาวิทยาลัยตามความเหมาะสมของบริบทท้องถิ่น โดยมีการกำหนดหลักสูตรที่ชัดเจน มีการประเมินผลการพัฒนาครูผู้สอนและวิธีการสอนที่หลากหลาย นอกจากนี้ ควรมีการส่งเสริมการเรียนการสอนอักษรหรือภาษาเขียนดั้งเดิมของแต่ละภาษา (ถ้ามี) โดยมีการจัดสอนเป็นวิชา เช่น ภาษาและอักษรล้านนา ภาษามอญ ภาษากะเหรี่ยง ภาษามลายูอักษรรยาวิ เป็นต้น ในการนำภาษาท้องถิ่นเข้าระบบการศึกษาจำเป็นจะต้องมีการพัฒนาภาษาท้องถิ่นนั้นให้เป็นมาตรฐานและใช้เพื่อการเรียนการสอนได้ เช่น การสร้างระบบเขียน เพื่อใช้ในการบันทึกภาษา วรรณกรรมมุขปาฐะและภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่างๆ ดังที่ได้ดำเนินการในกลุ่มของ ภาษาญฮุกูร์ ภาษาโซ่ (ทะวืง) เป็นต้น โดยภาษาเหล่านี้ได้มีการพัฒนาระบบเขียนเพื่อการพัฒนาภาษาในด้านต่างๆ เช่น การสร้างแบบเรียนอ่านเขียน หนังสืออ่านระดับต่างๆ และหลักสูตร จนสามารถใช้ภาษาท้องถิ่นในการศึกษาในโรงเรียนได้

2) ใช้ภาษาท้องถิ่นเป็นสื่อในการจัดการเรียนการสอนร่วมกับภาษาราชการ โดยการจัดการศึกษาแบบทวิ-พหุภาษาศึกษา ที่ใช้ทั้งทักษะฟัง-พูด-อ่าน-เขียน เริ่มตั้งแต่ศูนย์เด็กเล็กและอนุบาลขึ้นไป เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาแก่เด็กกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีภาษาแม่แตกต่างจากภาษาของโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีกระบวนการพัฒนาด้านสติปัญญาและการเรียนรู้ของเด็กตั้งแต่ระดับพื้นฐานถึงระดับการคิดวิเคราะห์และความคิดสร้างสรรค์แก่เยาวชน โดยไม่มีปัญหาทางภาษามากีดกัน เป็นการสนองต่อสิทธิทางภาษาของเด็กและเป็นแนวทางไปสู่ความสำเร็จตามโครงการ การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและเข้าถึงทุกคน อันเป็นเป้าหมายที่สำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนภายในปี 2573 (Educational development Goal in 2030) ซึ่งองค์กรสหประชาชาติ UNESCO กำลังรณรงค์ และประเทศไทยก็เป็นสมาชิกด้วย ทั้งนี้การใช้ภาษาท้องถิ่นเป็นสื่อร่วมกับภาษาราชการ (ภาษาไทย) มีการดำเนินการในโรงเรียนที่เด็กพูดภาษามลายูถิ่นในสี่โรงเรียนนาร่องในจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาสและสตูล และโรงเรียนที่เด็กพูดภาษามอญในจังหวัดกาญจนบุรี ภาษาม้งในจังหวัดเชียงราย และภาษากะเหรี่ยงจังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

3) โดยความสำคัญของภาษาท้องถิ่นต่อการศึกษาดังกล่าว จึงควรสนับสนุนส่งเสริมให้มีการศึกษาวิจัยด้านภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการอนุรักษ์และสืบทอดภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งได้แก่ ภาษาท้องถิ่นทุกภาษา ทั้งภาษาไทยถิ่นและภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ โดยศึกษาโครงสร้างทางเสียง ไวยากรณ์ และระบบการให้ความหมาย รวมทั้งศึกษาให้เข้าใจความแตกต่างระหว่างภาษาท้องถิ่นกับภาษาอื่นๆ โดยเฉพาะภาษาราชการ (ภาษาไทยมาตรฐาน) นอกจากนี้ ควรส่งเสริมการศึกษาวรรณกรรมมุขปาฐะประเภทต่างๆ นิทาน เพลงพื้นบ้าน บทกวี รวมทั้งวรรณกรรมลายลักษณ์ทุกชนิด เช่น สมุดข่อย ใบลาน เอกสารโบราณต่างๆ เป็นต้น

1.6.3 การพัฒนาสังคมด้วยภาษาท้องถิ่น ภาษาเป็นเครื่องมือของการสื่อสารในแต่ละกลุ่มชนและระหว่างกลุ่ม การเลือกใช้ภาษาที่เหมาะสมในแต่ละบริบทมีความสำคัญต่อประสิทธิภาพในการสื่อสารเป็นอย่างมาก การใช้ภาษาที่สามารถทำให้เกิดการพัฒนาความคิด การเสนอข้อคิดเห็น ข้อถกเถียงโต้แย้ง อันจะนำไปสู่ความเข้าใจที่แท้จริงและการมีส่วนร่วมของบุคคลต่างๆ และได้ข้อตกลงและแนวทางที่เกิดประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งจะทำให้การดำเนินงานเกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยมีแนวทางดังนี้

1) การใช้ภาษาท้องถิ่นในบริบทของงานชุมชนท้องถิ่นด้านต่างๆ เช่น การประชุม อบต. การประชุมหมู่บ้าน ทำให้เกิดความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอย่างแท้จริง ไม่มีกำแพงภาษาและทำให้มีการถกเถียงวิเคราะห์ปัญหาและมีความคิดสร้างสรรค์ได้โดยไม่มีขีดจำกัด เป็นการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน

2) การนำภาษาท้องถิ่นเข้าสู่ระบบโรงเรียนและให้ชุมชนมีส่วนร่วม โดยผ่านกระบวนการฟื้นฟูและพัฒนาภาษาในด้านต่าง ๆ เช่น การสร้างระบบเขียน วรรณกรรมท้องถิ่น การสร้างหลักสูตร สื่อการเรียนการสอนเพื่อสอนภาษาในชั้นเรียน และการฝึกอบรมเป็นครูสอน รวมทั้งการผสมผสานความรู้ภาคปฏิบัติด้านภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น หัตถกรรม อาหารพื้นบ้าน สมุนไพร พืชผักพื้นบ้าน และการเดินป่าโดยผู้รู้จากชุมชน ทำให้เกิดกระบวนการถ่ายทอดระบบคุณค่า ภูมิปัญญาแก่ชนรุ่นหลัง โดยทำให้เกิดความภูมิใจและมั่นใจแก่ชุมชนเจ้าของภาษา เป็นพื้นฐานของการพัฒนาบุคคล ชุมชน และสังคม การจัดการเรียนการสอนแบบทวิภาษา-พหุภาษา มีส่วนช่วยในการลดความขัดแย้งทางวัฒนธรรม และสร้างความสมานฉันท์

3) การใช้ภาษาท้องถิ่น ในสื่อสารมวลชนท้องถิ่น ทั้งวิทยุ โทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ ป้ายประกาศ แผ่นปลิว ทำให้เกิดการเผยแพร่ภาษาท้องถิ่นและการสร้างความรู้ความเข้าใจในสถานการณ์และกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคมอย่างต่อเนื่อง

กระบวนการพัฒนาภาษาท้องถิ่น เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านต่างๆ ซึ่งกำลังดำเนินการอยู่เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ แต่เพื่อความยั่งยืนควรมีการทบทวนแนวทางการจัดการศึกษาและนโยบายภาษาแห่งชาติเพื่อให้เอื้อต่อการใช้ภาษาท้องถิ่น ซึ่งเป็นภาษาที่หนึ่งของเด็ก เพื่อสร้างประชากรไทยที่มีคุณภาพบนพื้นฐานของอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่เข้มแข็ง ในขณะเดียวกันก็สามารถเข้าถึงอัตลักษณ์ความเป็นประชากรไทยในระดับชาติ ทั้งนี้คนไทยพึงตระหนักว่าความเป็นไทยของชนในชาติ มิได้หมายความว่าทุกคนจะต้องสละอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน และใช้ภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยของส่วนกลางเพียงอย่างเดียว แต่ความสามารถที่จะดำรงอัตลักษณ์ท้องถิ่นของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ภาษา โดยที่สามารถสื่อสารและอยู่ร่วมกับประชากรไทยกลุ่มอื่นๆ ในสังคมไทย เข้าถึงบริการของรัฐด้านต่างๆ อย่างเท่าเทียม มีความมั่นคงในชีวิตและมีคุณภาพชีวิตที่ปรารถนา จะทำให้เกิดความเข้มแข็งในอัตลักษณ์ของความเป็นไทยในระดับชาติไปด้วยพร้อมกัน

1.7 บทสรุป

ประชากรไทยส่วนใหญ่มีพื้นฐานทางด้านภาษาและวัฒนธรรมแตกต่างกันและต่างจากภาษาไทยมาตรฐานและวัฒนธรรมหลักของชาติ ดังนั้น การมองความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นแหล่งของทรัพยากร จะทำให้เกิดแนวคิดในการดูแลรักษาและนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ชุมชนและแก่ประเทศโดยส่วนรวม แทนที่จะปล่อยให้ภาษาท้องถิ่นต่าง ๆ อยู่ในภาวะถดถอย เสื่อมสลายไปพร้อมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ การนำภาษาท้องถิ่นที่เป็นภาษาแม่ของเด็กมาใช้ในการศึกษาจะช่วยรักษาภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ยังคงดำรงอยู่อย่างยั่งยืน

